

ЗОЗУЛЯ И.В. ВЕРХОВНАЯ РАДА УКРАИНЫ IV СОЗЫВА КАК СУБЪЕКТ РЕФОРМИРОВАНИЯ МВД УКРАИНЫ И ДРУГИХ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВА

Рассмотрены особенности законодательной деятельности Верховной Рады Украины по реформированию МВД Украины и других правоохранительных органов государства, в том числе, его основные направления по проектам Постановления Верховной Рады Украины по результатам проведения 14.09.2004 года «Дня Правительства».

***

ZOZULJA I.V. UKRAINE SUPREME COUNCIL OF IV CONVOCATION AS THE SUBJECT REFORMING OF THE UKRAINE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS AND OTHER STATE'S LAW ENFORCEMENT ORGANS

Features of legislative activity Ukraine Supreme Council on reforming the Ukraine Ministry of Internal Affairs and other state law enforcement organs are considered, including, its basic directions under projects of the decision Ukraine Supreme Council by results of realization 14.09.2004 years of «Day of the Government».

Ю.І. КОНДРА

Харківський національний університет внутрішніх справ

УДК 343.359:336.77

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ВЧИНЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ КРЕДИТУВАННЯ ТА ЇХ РОЗСЛІДУВАННЯ¹

Висвітлюється комплексний характер злочинної діяльності у сфері кредитування і проблемні питання досудового розслідування.

Сьогодні достатньо поширеними є економічні злочини у сфері кредитування, при розслідуванні яких мають місце суттєві труднощі. Особливістю їх механізму є те, що вчиняються вони з використанням легальних форм господарської діяльності, зокрема, шляхом обманного укладання кредитного договору. В останні роки проблемам розробки методики розслідування таких злочинів приділяється певна увага у дослідженнях вітчизняних і російських вчених (О.П. Бушана, Г.А. Матусовського, М.П. Яблокова, А.Ф. Волобуєва та інших). Але у публікаціях розглядається переважно питання розслідування шахрайств з фінансовими ресурсами (ст.222 КК України). Аналіз же слідчої практики показує, що у сфері кредитування вчиняються, як правило, комплекси злочинів. Тому метою статті є висвітлення саме комплексного характеру злочинної діяльності у сфері кредитування і проблемних питань досудового розслідування, що має певний ступінь новизни.

Кредит виступає, з одного боку, серйозним чинником розвитку ринкової економіки, а з другого - звабленим джерелом злочинного збагачення. Тому законодавством України передбачається кримінальна відповідальність за такі злочини, які за певних умов можуть набувати різноманітних конфігурацій. Останнього часу широкого розповсюдження набули діяння, пов'язані з обманним отриманням та використанням кредиту, його привласненням, підробленням банківських документів тощо. Цілоком природно, що виявлення і розслідування кредитних злочинів є одним з пріоритетних напрямків діяльності правоохоронних органів. Незважаючи на це, якісний рівень розслідувань злочинів даного виду, як свідчить аналіз матеріалів кримінальних справ, залишається невисоким. Така ситуація у значній мірі обумовлюється недоліками професійної підготовки слідчих, що, у свою чергу, детерміновано недостатньою розробленістю відповідних методик розслідування та їх відображенню у навчальних програмах юридичних вузів.

Останнього часу у криміналістичних дослідженнях обґрунтовується ідея розробки методик розслідування не тільки злочинів, передбачених окремими статтями особливої частини Кримінального кодексу, але й комплексів злочинів, які вчиняються у певній сфері економічної діяльності. У комплексах злочинів виділяються основні злочини (безпосередньо спрямовані на отримання вигоди) і підпорядковані (створюють сприятливі умови або є елементом основних злочинів) [1, с.75; 2, с.25-27; 3, с.32; 4, с.32-35].

Проведеними дослідженнями встановлено, що в сучасних умовах у злочинах стали проявлятися певні шаблони поведінки, які набули ознак повторюваності. Ці шаблони знайшли прояв у вчиненні сукупності злочинів, які фактично являються комплексами взаємопов'язаних ді-

¹ Первинна рекомендація з напрямку досліджень: докт. юрид. наук Волобуєв А.Ф. (ХНУВС).

янь. За своїм змістом такі злочини представляють собою своєрідні технології протиправної діяльності, в яких один вид злочину виступає елементом підготовки або приховування іншого злочину. Вони утворюють єдиний ланцюг злочинної поведінки, який характеризується наявністю основних (предикатних) та підпорядкованих злочинів [4, с.30-31]. Особливістю злочинних технологій є те, що вони мають місце в окремих сферах економічної діяльності і використовують специфічні для них ринкові інститути. Саме це обумовлює особливості розслідування одних і тих же злочинів (з точки зору кримінально-правової кваліфікації), вчинених у різних сферах діяльності.

Крім того, у кожній сфері існують технології диференціюються у залежності від предмету посягання та спрямованості умислу. Зокрема, таку специфіку мають технології, які використовуються у сфері кредитно-банківських відносин для заволодіння кредитами. На нашу думку, вони визначаються формами, в яких реалізується злочинна поведінка. Першою формою є обманне отримання кредиту, другою формою - його викрадення. Особливістю злочинних технологій також є те, що вони носять динамічний характер. Це означає, що конфігурація підпорядкованих злочинів може варіюватись у залежності від цілей злочинів і обстановки, в якій вони вчиняються.

При обманному отриманні кредиту основним злочинним виступає "Шахрайство з фінансовими ресурсами" (ст.222 КК України). Система підпорядкованих злочинів може включати такі злочини, як "Приховування стійкої фінансової неспроможності" (ст.220), "Службове підроблення" (ст.366).

Обманне отримання кредиту пов'язане з оформленням та наданням кредитором документів з неправдивими даними для укладення кредитної угоди, що тягне за собою, як правило, неможливість виконання умов укладеного договору. Тобто, кредиторію спричиняється шкода у вигляді недоотримання ним доходів від використання кредитних ресурсів (неефективне їх використання). Наприклад, директор ТОВ "М-С" Ж., маючи намір обманно отримати кредит, підготував пакет документів, необхідний для укладення кредитної угоди. Він усвідомлював, що законним шляхом отримати кредит не зможе, тому що ТОВ "М-С" не мало стабільних прибутків і знаходилося у кризовому стані. Тому директор товариства Ж. до зазначених документів вніс неправдиві відомості стосовно цілей використання кредиту та економічних можливостей позичальника. Зокрема, не відповідали дійсності дані техніко-економічного обґрунтування використання кредиту, копії договорів купівлі-продажу сировини та устаткування, для сплати яких передбачався кредит. У довідці про доходи були значно завищені показники доходної частини. Після укладення кредитного договору з ЖКБ "Харківлебанк" і отримання кредиту у сумі 30000 грн., Ж. використав кошти не на прибуткову діяльність, а для погашення наявних заборгованостей. Тому зобов'язання за договором у встановлений термін виконані не були. Договір неодноразово пролонгувався, а запозичені кошти були повернені банку частинами на край невідгідних для нього умовах [5].

При викраденні кредиту основним злочинним виступає "Шахрайство" (ст.190 КК України). Якщо суб'єктом даного злочину є службова особа, то її дії набирають ознак шахрайства та зловживання службовим становищем (ст.364 КК України) за ідеальною сукупністю. Викрадення кредиту характеризують більш складні технології, в яких

діапазон предикатних злочинів є значно ширшим, ніж при обманному отриманні кредитів.

Конфігурацію підпорядкованих можуть утворювати: "Порушення порядку зайняття господарською та банківською діяльністю" (ст.202 КК України); "Фіктивне підприємництво" (ст.205); "Легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутого злочинним шляхом" (ст.209); "Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів" (ст.212); "Фіктивне банкрутство" (ст.218) тощо.

Так, директор ПП "Елко" К., маючи намір вчинити викрадення кредитних коштів, вступив у злочинну змову з гр-м С. - директором ТОВ "Сулак ЛТД" та невстановленою особою, яка діяла від імені фіктивного суб'єкта - ПП "Ліліана". К. домовився з ними про сприяння у підготовці фіктивних документів та використання банківських рахунків зазначених суб'єктів для маскування злочину. Після цього К. оформив і надав до Харківського філіалу КБ "Промінь" кредитну заявку та комплект документів, необхідних для укладення угоди. У даному комплекті містились і документи з неправдивими даними. Цими документами були: договір купівлі-продажу між ПП "Елко" (покупець) і ТОВ "Сулак ЛТД" (продавець), а також техніко-економічне обґрунтування використання кредиту.

На підставі рішення кредитного комітету між банком та ПП "Елко" був укладений кредитний договір на суму 30000 грн., які були перераховані на рахунок ПП "Елко". Реалізуючи свій задум, С. перевів 30000 грн. на рахунок "Сулак ЛТД", де С. оформив сфальсифіковані документи про нібито постачання устаткування та сировини на адресу ПП "Елко", що не відповідало дійсності. Одночасно з цим кредитні кошти С. перерахував на рахунок фіктивної структури - ПП "Ліліана". Там вони були осередково переведені у готівку і розподілені між учасниками злочину. А приховуючи злочин і намагаючись уникнути перевірок з боку контролюючих органів, К. перестав фіксувати будь-які прибуткові операції у звітних податкових документах, що призвело до несплати податків по доходах та ПДВ у великих розмірах [6].

Властивість злочинних технологій утворювати стійкі моделі поведінки повинна враховуватись при формуванні криміналістичних характеристик кредитних злочинів, в яких певна технологія виступає основою класифікації. Елементами таких характеристик виступають: особа злочинця; предмет злочинів; способи вчинення злочинів; обстановка злочинів та особливості слідоутворення.

Особа злочинців. Таких осіб доцільно класифікувати у залежності до ролі, яку вони виконують у кредитному процесі.

1. *Позичальник.* Суб'єктами викрадення виступають приватні фізичні особи, які діють у власних інтересах, та службові особи, які представляють інтереси юридичних осіб. Суб'єктами обманного отримання кредиту, крім службових осіб, можуть виступати громадяни-підприємці, засновники чи власники суб'єктів господарювання.

2. *Працівники суб'єкта кредитування.* Ними можуть бути керівники банку або фінансової установи (кредитної спілки, інвестиційної компанії, трастової компанії) та їх заступники, головний бухгалтер, члени кредитного комітету, працівники служби безпеки банку тощо.

3. *Інші особи.* До таких можна віднести клієнтів позичальника (приватних фізичних осіб та працівників комерційних структур), а також тих осіб, які представляють або

виступають від імені поручителів гарантів, посередницьких структур. Такі особи можуть виконувати функції пособників, забезпечуючи реалізацію злочинної технології.

Предмет злочинів. Кредит, як предмет злочинів, виступає у вигляді коштів, які надаються банком або фінансовою установою у грошовій формі у позичку фізичній чи юридичній особі на визначений строк, для цільового використання та під відсоток [7, с.155]. Він є специфічним предметом посягання, тому що існує у безготівковій формі у вигляді записів на рахунках у банку [8, с.22]. Кредит суттєво відрізняється від позики, різних видів грошової допомоги та податкових преференцій. Так, на відміну від кредиту, позика може надаватись не тільки банком (фінансовою установою), але і будь-якою особою. Предметом позики можуть бути як грошові кошти, так і речі, визначені родовими ознаками (ст.1046 ЦК України).

Що стосується грошової допомоги, то найбільш розповсюдженими її видами є субсидії, субвенції та дотації, які надаються суб'єктам господарювання державою в особі уповноважених органів, підприємствами, незалежно від форми власності, фізичними особами. Кожний з названих видів має певні, притаманні йому властивості. Так, субсидії - це грошова допомога, що надається державою за рахунок коштів бюджету, а також спеціальних фондів юридичним та фізичним особам, місцевим державним органам, іншим державам [9, с.23]. Дотація - це кошти, які виділяються з бюджету на безповоротній основі [10, с.202].

У теорії та практиці розрізняються два види дотацій:

- допомога, що надається підприємствам, організаціям, установам на покриття збитків;
- бюджетна дотація - безвідплатна, безповоротна допомога вищестоящим бюджетом нижчестоящому, що надається у разі перевищення видатків над доходами [6, с.22].

Субвенція - це міжбюджетні трансферти для використання на певну мету у порядку, визначеному тим органом, який прийняв рішення про надання субвенції [10, с.206]. На відміну від дотації та субсидії, субвенція підлягає поверненню у випадку використання її не за цільовим призначенням. Особливе місце серед фінансових преференцій посідають пільги з податків. Вони представляють собою повне або часткове звільнення від податків для певних категорій платників [10, 206].

Способи злочинів. Способи отримання та викрадення включають дії з підготовки, вчинення і приховування злочинів. Вони мають багато спільних рис, особливості яких визначаються умислом. При викраденні умисел спрямований на безвідплатне вилучення кредиту з активів банку. При незаконному отриманні умисел спрямований на незаконне використання кредитів.

Дії злочинців на стадії підготовки щодо отримання та викрадення кредитів передбачають:

- утворення фіктивного підприємства для перерахування на їх банківські рахунки кредитів, які планується отримати;
- оформлення фіктивних документів, які створюють уявлення про надійний фінансово-господарський стан позичальника;
- фабрикацію фіктивних документів про нібито укладені угоди для обґрунтування кредитної заявки;
- фабрикацію документів про гарантії повернення кредиту.

Вчинення злочинів передбачає наступні дії:

- надання банку документів, необхідних для укладання кредитної угоди (заявки, копії засновницького договору та статуту, копії свідоцтва про державну реєстрацію, довідки про непогашені кредити, копії картки зі зразками підписів та печатки тощо) та укладення кредитної угоди;

- переказ отриманого кредиту на рахунки фірм, з керівниками яких досягнута домовленість про проведення незаконних фінансових махінацій;

- переведення кредитів у готівку та їх подальше використання у відповідності до злочинних задумів.

Схема дій злочинців на стадії приховання при викраденні передбачає:

- знищення бухгалтерських та інших документів;

- відмову у наданні контролюючим та правоохоронним органам тієї чи іншої інформації з посиланням на комерційну чи банківську тайну.

Обстановка та сліди злочинів. Обстановка вчинення злочинів зазначеної категорії являє собою просторово-часову сукупність, в якій реалізується механізм вчинення злочинів. У кредитній сфері вона визначається різними чинниками, і, в першу чергу, особливостями документообігу. Документи виступають ефективним слідосприймаючим матеріалом і виступають носіями інформації про злочини [2, с.69]. Їх можна розділити на чотири групи документів, що:

1. *Створюються позичальником для обґрунтування кредитної заявки.* У систематизованому вигляді вони виступають як додаток до заявки: баланс; техніко-економічне обґрунтування; довідки про доходи та видатки на певний період часу; довідка про наявність кредиторської заборгованості; копії договорів, предметом яких виступають товари, оплату вартості яких передбачається здійснювати за рахунок кредитів тощо.

2. *Готуються кредитором:* рішення кредитного комітету банку про надання кредиту; матеріали перевірок кредитоспроможності позичальника.

3. *Готуються спільно позичальником та кредитором:* кредитний договір, договір застави, необхідні додатки до вказаних договорів.

4. *Відображають використання кредиту:* акти перевірки цільового використання, листування між кредитором та позичальником, письмові претензії тощо.

При провадженні у кримінальній справі оцінка зазначених документів як доказів повинна здійснюватися у сукупності з оцінкою показів осіб, які їх створювали або використовували.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що при розслідуванні злочинів у сфері кредитування необхідно виходити з того, що розслідуванням фактично охоплюються два комплекси злочинів, особливості яких визначаються основними злочинами, якими виступають - або обманне отримання кредиту ("Шахрайство з фінансовими ресурсами" - ст.222 КК України) або викрадення кредиту ("Шахрайство" - ст.190 КК України). Ця обставина повинна обов'язково враховуватися при формуванні криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються у сфері кредитування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ларичев В.Д. Преступления в кредитно-денежной сфере. -М.: ИНФРА, 1996. -234 с.

2. Чернявський С.С. Злочини у сфері банківського кредитування. -К.: Юрінком Інтер, 2003. -264 с.
3. Яблоков Н.П. Криміналістическая характеристика финансовых преступлений // Вестн. Моск.ун-та. Сер.11: Право. -1999. -№ 1. -С.31-43.
4. Волобуев А.Ф. Поняття та загальна характеристика економічних злочинів в Україні. Розділ // Орлов П.І., Волобуев А.Ф., Осика І.М., Степанюк Р.Л., Зарецька І.М., Едвард Картер, Річард Ворнер. Протидія економічній злочинності. -Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2004. -568 с.
5. Кримінальна справа № 1-7077-2000 р. // Архів місцевого суду Київського району м. Харкова.
6. Кримінальна справа № 1-423/4-2000 р. // Архів місцевого суду Київського району м. Харкова.
7. Костюченко О.А. Банківське право України. -К.: Вид-во А.С.К., 2003. -928 с.
8. Волобуев А.Ф. Розслідування і попередження розкрадань майна в сфері підприємництва. -Харків: "Рубікон", 2000. -272 с.
9. Пацорківський П.С. Фінансова діяльність держави: Глава 1 // Фінансове право. -Харків: Фірма "Консум", 1998. -496 с.
10. Кириленко О.П. Фінанси (Теорія та вітчизняна практика). -Тернопіль: СМП "Астон", 2002. -212 с.

Надійшла до редколегії 20.12.2005

КОНДРА Ю.И. ОСОБЕННОСТИ МЕХАНИЗМА СОВЕРШЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В СФЕРЕ КРЕДИТОВАНИЯ И ИХ РАССЛЕДОВАНИЯ
Освещается комплексный характер преступной деятельности в сфере кредитования и проблемные вопросы до судебного расследования.

***

KONDRA JU.I. FEATURE OF MECHANISM FULFILLMENT OF ECONOMIC CRIMES IN SPHERE OF CREDITING AND THEIR INVESTIGATION
Complex character of criminal activity in sphere of crediting and problem questions before judicial investigation is covered.

О.А. МАРТЫНЕНКО

канд. юрид. наук

Харьковский национальный университет внутренних дел

УДК 343.8-057.36(477)

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЙ СРЕДИ ПЕРСОНАЛА ОВД УКРАИНЫ: ОРГАНИЗАЦИОННО-УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Рассмотрены основные направления превенции преступлений среди персонала органов внутренних дел, касающихся организационно-управленческих аспектов работы с личным составом.

Вопросы организации эффективной работы ОВД, равно как и проблема предупреждения правонарушений, совершаемых персоналом ОВД Украины, были предметом отдельного рассмотрения в работах Н.И. Ануфриева, А.М. Бандурки, В.П. Ворушило, Н.Н. Курко, С.С. Лукаша, Н.П. Магохиной, А.П. Нагорного, А.В. Негодченко, А.С. Новакова, Е.Е. Синявской, А.А. Стародубцева. Научная новизна данной публикации заключается в обобщении имеющихся в отечественной и зарубежной криминологии идей относительно усовершенствования работы с персоналом с позиций создания ведомственной стратегии превенции преступлений среди личного состава ОВД.

Исследователи, занимавшиеся проблемой соблюдения законности в органах внутренних дел, среди превентивных мер организационно-управленческого характера указывают на приоритетное значение подбора, подготовки и расстановки кадров, усовершенствование воспитательной

работы с персоналом [1, с.166; 2]. Далее, по степени уменьшения значимости, располагаются вопросы организации контроля деятельности руководителей и подчиненных, проведения постоянного мониторинга текущего состояния дисциплины, совершенствования стиля управления подразделениями и т.п.

Не перечисляя весь объем мероприятий, осуществляемых кадровым аппаратом на стадии отбора кандидатов ОВД, отметим, что инновации, предлагаемые различными исследователями, сводятся к достаточно ограниченному перечню, включающему:

- улучшение психологического отбора кандидатов на службу, разработка профессиограмм и более подробных характеристик личности;
- усовершенствование методик определения профпригодности;
- введение проверки на полиграфе для повышения